

No: 1741 – Mahreç İşareti

SIIRT BITTİM SABUNU

Tescil Ettiren

SIIRT İL TARIM VE ORMAN MÜDÜRLÜĞÜ

Bu coğrafi işaret, 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu kapsamında 18.03.2024 tarihinden itibaren korunmak üzere 20.05.2025 tarihinde tescil edilmiştir.

Tescil No	: 1741
Tescil Tarihi	: 20.05.2025
Başvuru No	: C2024/000112
Başvuru Tarihi	: 18.03.2024
Coğrafi İşaretin Adı	: Siirt Bıttım Sabunu
Ürün / Ürün Grubu	: Sabun / Diğer ürünler
Coğrafi İşaretin Türü	: Mahreç işareti
Tescil Ettiren	: Siirt İl Tarım ve Orman Müdürlüğü
Tescil Ettirenin Adresi	: Bahçelievler Mah. Gaffar Okan Cad. No: 9 Merkez SİİRT
Coğrafi Sınır	: Siirt ili
Kullanım Biçimi	: Siirt Bıttım Sabunu ibaresi ve mahreç işareti amblemi, ürünün ambalajı üzerinde yer alır. Ürünün ambalajı üzerinde kullanılmadığında, Siirt Bıttım Sabunu ibaresi ve mahreç işareti amblemi, işletmede kolayca görülecek şekilde bulundurulur.

Ürünün Tanımı ve Ayırt Edici Özellikleri:

Siirt Bıttım Sabunu yörede bıttım, menengiç veya çitlembik adı ile de bilinen aşlanmamış yabani fıstık ağaçlarının (*Pistacia terebinthus*) meyvesinin yağı, kuyu tuzu ve kül ile elde edilen bir sabundur. Siirt ili ve çevresinde bıttım sabunu, botan sabunu ismiyle de bilinir. Siirt ili ile özdeşleşmiş Siirt Bıttım Sabunu bölgede doğal olarak elde edilen bir üründür. İçerisinde herhangi bir kimyasal türevi bulunmaz.

Siirt Bıttım Sabunu coğrafi sınırdaki uzun yıllardır üretilen ve gelenekselleşmiş bir sabundur. Geleneksel bir yöntem olan odun ateşinde kaynatılarak yapılır. Odun ateşinde yapılan sabunlar dinlendirilir ve bu dinlendirme sabunun kalitesini artırır. Halk arasında bıttım sabunu 7 yıl bekletilirse 7 derde deva olduğuna inanılır. Evlenecek kızlara ise sabun yapımı öğretilir ve çeyizlerine yillanması için mutlaka yaptıkları sabundan bırakma kültürü vardır.

Siirt Bıttım Sabununun yemeklik yağ olarak gıda sanayiinde etkin olarak kullanılabilmesi, aynı zamanda endüstriyel olarak, özellikle sabun yapımında kalite kriteri olan yağ oranı yüksekliği ve nem oranının %10'un altında olması sebebiyle uzun bir raf ömrüne sahip olması Siirt Bıttım Sabunun ayırt edici özellikleridir.

Tablo 1. Bıttım yağının fizyokimyasal özellikleri.

Özellik	En az	En çok
Refractiveindex n(20 D)	1,464	1,467
Yoğunluk (d20/20)	0,971	0,978
Asitlik (%oleik asit)	0,74	0,93
Peroksit Sayısı (meq/kg)	0,35	0,54
İyot Sayısı	88,09	92,54
Sabunlaşma Sayısı	128,8	181,9

Tablo 2. Bıttım bitkisinin soğuk sıkım yağlarında yoğun olarak bulunan yağ asidi içerikleri

Yağ Asidi (%)	En az	En çok	
Oleik (C18:0)	50,67	53,09	
Palmitik (C16:0)	19,80	22,06	
Linoleik (C18:3)	17,70	19,60	
Stearik (C18:0)	2,82	4,01	
Linoleik (C18:3)	0,67	0,78	

Bıttım bitkisinin yağ asidi profilinde en çok oleik, palmitik ve linoelik asit bulunur. Bu üç yağ asidi toplam yağ asidi içerisindeki oranı % 90'ın üzerindedir. Oleik yağ asidi Siirt Bıttım Sabununda doku ve kıvam vermeye birlikte cildi temizleme ve nemlendirme işlevini görür. Palmitik ve linoelik yağ asitleri ise sabunun sertliğini ve köpüğünü artırır. Bıttım bitkisinin ORAC değerleri de üretilen sabunun antioksidan değerinin yüksek olduğunu gösterir.

Tablo 3. Bıttım örneklerinin TMF ve ORAC değerleri

Özellik	En az	En çok
Toplam Fenolik Madde (mg GAE/100g)	7,15	10,54
Antioksidan Aktivite ORAC Deę. (μ mol TE/	691,97	955,97

Siirt Bıttım Sabununu diğer sabunlardan ayıran bir diğer özelliği ise biçimsiz şekillerde parçalanmasıdır. Siirt Bıttım Sabununun kesimi ve şekli karakteristik özelliklerinden biridir. Siirt Bıttım Sabunu diğer yörelerdeki sabunların aksine düzenli çizimler yapılarak kesilmez.

Siirt Bıttım Sabununun geçmişı eskiye dayanır. Siirt ilinin ekonomisinde ve kültüründe önemli bir yere sahiptir. Çeyizlerin içinde yer alan en önemli unsurdur. Kullanılan hammadde farkı ve coğrafi sınıra özgü üretim metodu vardır. Bu sebeplerle coğrafi sınır ile ün bağı bulunur.

Üretim Metodu:

50 kg Siirt Bıttım Sabunu üretimi için gerekli bileşenler aşığıdaki gibidir.

- 150 kg bıttım meyvesi (tercihen coğrafi sınırdan yetişen)
- 15 kg kuyu tuzu (tercihen coğrafi sınırdan çıkartılan kuyu tuzu)
- 1 kg meşe külü (bu kül, ilk aşamada suyun buharlaştırılması için kullanılır)
- 16 kg meşe külü
- 16 l su

Eylül - ekim aylarında olgunlaşan bıttımlar toplanır, ayıklanır, yıkanır ve kurutulmaya bırakılır. Kurutma işlemini yaklaşık 1 hafta sürer. Bıttımlar toplanırken özellikle yeşil ya da mavi renkli olması gerekir.

Kurutulan bıttımların havanda, dibekte ya da baskı makinesinde yağ sıkım işlemi gerçekleştirilir. Bu aşamadan sonra bıttım yağı 24 saat derin kovalarda bekletilir. Bekletilmesindeki sebep ise yağ içinde kalan posasının dibe çökmesi içindir.

Posası dibe çökmüş bıttım yağı yayvan derince kazanlara boşaltılır. 1 kg meşe külü kazana alınan bıttım yağına el ile serpilir. Karışım homojen oluncaya kadar karıştırılır. Odun ateşinde yapılan bıttım sabunu devamlı karıştırılmak sureti ile suyu buharlaştırılır. Bu işlem yaklaşık olarak 2 saat sürer.

16 kg meşe külü ve 16 l su derince bir kaptan homojen olana kadar karıştırılır. Bu karışım 3 gün bekletilir ve her gün mutlak suretle karıştırılması gerekir. Bıttım sabununda kostik yerine pH dengelemesi ve sabunlaşması için meşe külü kullanılır.

Suyu buharlaşan bıttım sabunu kazanlarda kaynadıkça katılaşmaya başlar. Bu katılaşmanın önüne geçmek için 3 gün bekletilen meşe külü suyu kademeli olarak sabuna eklenir ve devamlı karıştırılır. Karıştırma işlemi en başından en sonuna kadar aralıksız devam ettirilir. Karıştırma işlemi ilk etapta karışımın köpürüp taşmaması için ikinci etapta ise giderek katı hal alan sabunun homojen olması içindir. Karışımı ateşten almadan yaklaşık yarım saat öncesinde 15 kg kuyu tuzu eklenir ve karıştırmaya devam edilir. Bu işlem yaklaşık 2,5 - 3 saat sürer.

Pişirme işlemi tamamlanmış sabunlar kalıplara kontrollü bir şekilde dökülür. Dökülen sabunlar bir spatula ile eşit olarak tüm yüzeye dağıtılır.

Kurutma işlemi mevsime göre değişiklik gösterir. Yazın bu süre 3 - 4 gün iken kışın yaklaşık 24 saat içinde kurur. Kurutma işlemi tamamlanan bıttım sabunları 7 gün sonra kullanıma hazır hale gelir. Sabun kalıplarının parmakla bastırıldığında çökme yapmayacak kadar sertleşmiş ve kurumuş olması gerekir.

Üretimden çıkmış yeni sabunlar koyu yeşildir. Zamanla, bekleyen sabunların rengi açılır. Çok uzun süre bekleyen sabunlar ise kahverengileşir.

Çapları 30 ila 40 cm arasında değişen yuvarlak tekerler halinde hazırlanan bıttım sabunları, Siirt'e özgü usulde iki başında tahta aparatları bulunan ince teller ile kesilir. Önce ortadan ikiye yarım daire şeklinde kesilen tekerler sonrasında belli bir şekil gözetilmeksizin satıcının tercihine göre parçalanır. Kesilen parçalar kalıp usulü değil tartılarak satılır.

Siirt Bıttım Sabunu kalıplara döküldüğü doğal yüzeyiyle satışa sunulabilir. Siirt Bıttım Sabununa yönelik parlatma veya renklendirme yapılmaz. Siirt Bıttım Sabunu parçalanmadan, gelişi güzel kesilerek kilo ile ya da tek ambalajlanarak satışa sunulabilir.

Coğrafi Sınır İçerisinde Gerçekleşmesi Gereken Üretim, İşleme ve Diğer İşlemler:

Siirt Bıttım Sabunu yöre ile özdeşleşen, yüzyıllardır üretilen ve yöreyle bilinen sabundur. Üründe yörede yetişen bıttımlardan elde edilen yağ kullanılır. Bu sebeplerle coğrafi sınır ile ün bağı bulunan Siirt Bıttım Sabunu tüm üretim aşamaları coğrafi sınırdaki gerçekleşir.

Denetleme:

Denetimler; Siirt Tarım ve Orman İl Müdürlüğü koordinatörlüğünde, Siirt Tarım ve Orman İl Müdürlüğü, Ticaret ve Sanayi Odası Başkanlığı ve Siirt Kültür Turizm İl Müdürlüğünden konuda uzman 3 kişiden oluşan denetim mercii tarafından düzenli olarak yılda 1 defa ve gerek duyulduğunda veya şikâyet halinde her zaman gerçekleştirilir.

Denetime esas kriterlere aşağıda yer verilmektedir.

- Kullanılan bileşenlerin ve üretim metodunun uygunluğu.
- Coğrafi sınırdaki yetişen bıttım bitkisinin kullanımı.
- Siirt Bıttım Sabunu ibaresinin ve mahreç işareti ambleminin kullanımının uygunluğu.

Denetim mercii, kamu kuruluşlarından veya özel kuruluşlardan veya bunlarda görevli uzman gerçek veya tüzel kişilerden denetimin gerçekleştirilmesi sırasında faydalanabilir veya hizmet satın alabilir. Tescil ettiren, hakların korunmasında hukuki süreçleri yürütür.